

/ A. I. Kravchenko – M. : Academ. proekt: Trikska, 2008. – 496 s.

3. Merkulov I. P. Evolutsionnaya epistemologia: istoria i sovremennye podhodi / I. P. Merkulov // Evolutsia, kultura, poznanie. – M. : Institut filosofii RAN, 1996. – P. 6–21.

4. Mudrik A. V. Sotsializatsia cheloveka / A. V. Mudrik. – M. : Academia, 2007. – 304 s.

5. Okonskaya N. B. Imprinting kak sistemnyy mehanizm evolutsii obshchestva / N. B. Okonskaya // Filosofskie nauki. – 2001. – № 1. – S. 114–124.

6. Okonskaya N. B. Litso istorii – zolotoe sechenie ili tsivilizatsia kannibalov / N. B. Okonskaya. – Sevastopol' : Izdatelstvo SevNTU, 2003. – 232 s.

7. Piage G. Rech' i mishlenie rebenka / G. Piage. – M. : Pedagogika–Press, 1999. – 528 s.

8. Rius M. Darvinizm i etika / M. Rius, E. Wilson // Voprosi Filosofii. – 1987. – № 1. – S. 98–99.

9. Shibutani T. Sotsialnaya psihologia / T. Shibutani ; per. s angl. V. B. Olshanskogo. – Rostov n/D. : Feniks, 1999. – 544 s.

10. Shulga E. N. Genesis idei koevolutsii // Biofilosofia. Filosofskiy analiz ojsnovaniy biologii. – M. : Institut filosofii RAN, 1997. – 264 s.

11. Efroimson V. P. Genetika etiki i estetiki / V. P. Efroimson. – SPb. : Talisman, 1995. – 288 s.

12. Ayala F. J. The Biological Rools of Morality // Biology and Philosophy. – 1987. – Vol. 2. – P. 235–252.

13. Lumsden C. J. Genes, Mind and Culture: The Coevolutionary Process / C. J. Lumsden, E. O. Wilson. – Cambridge (MA), 1981. – 216 p.

Popovych O. V., assistant professor of the department of philosophy, Ph.D., candidate of pedagogic science, the dean of the faculty of humanities, Pryazovskiy State Technical University, State Higher Educational Institution (Ukraine, Mariupol), popovych_o_v@pstu.edu

Person's socialization as adaptation

Person's socialization occurs through transferring of gene-cultural information, during which the inherited epigenetic rules more likely use appropriate culturegenes which is possible with the help of adaptation mechanism. One of the consequences of the successful individual's adaptation to the changes of the environment, establishing of the balance with the environment, or certain acts of the optimal interaction with it, is achieving of such an internal state, whose characteristics are correlated with the features that are presupposed in the concept of harmony.

Keywords: socialization, adaptation, creative person, sociocultural space, culture.

Попович Е. В., кандидат педагогических наук, доцент кафедры философских наук, декан гуманитарного факультета, Государственное высшее учебное заведение "Приазовский государственный технический университет" (Украина, Мариуполь), popovych_o_v@pstu.edu

Социализация личности как адаптация

Социализация личности происходит благодаря передаче геннокультурной информации, в процессе которой унаследованные эпигенетические правила с большей вероятностью используют соответствующие культургены, что возможно с помощью механизма адаптации. Одним из последствий успешного приспособления индивида к изменениям внешней среды, установления равновесия со средой, или отдельных актов оптимального взаимодействия с ней, является достижение такого внутреннего состояния, характеристики которого, коррелируют с теми признаками, воспринимаемыми в содержании понятия "гармония".

Ключевые слова: социализация, адаптация, креативная личность, социокультурное пространство, культура.

* * *

УДК 140.8(477)

Гойман О. О.

здобувач кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції, НПУ ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), elenka_02@i.ua

ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ МІФОЛОГІЇ (ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ)

Подано стислий історико-філософський екскурс, який відображає еволюцію трактування міфу. Розглянуто основні підходи в інтерпретації міфу, на базі яких виділяються його соціально-політичні функції у культурі та соціокультурному аспекті. Автор проаналізував спорідненість понять "міфологія" та "ідеологія" на основі близькості їх функцій, а також співвідношенні понять.

Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"

Ключові слова: міф, міфологія, соціальна міфологія, свідомість, масова свідомість, масова культура, ідеологія.

Протягом століть не вгасає науковий інтерес до вивчення міфу та міфології. Особливо яскраво цей процес проявився у ХХ ст., коли з'являються численні праці відомих філософів, культурологів, антропологів, соціологів, психологів. Минуле сторіччя є часом другого народження міфу, часом повернення до міфологічного мислення, що охопило всі сторони європейської культури.

Міфологія виникає тоді, коли суспільство стикається з новими або непідконтрольними явищами, які неможливо пояснити раціонально. Зміни, що супроводжують процес становлення сучасного суспільства в умовах соціальної нестабільності та напруженості, агресивної інформатизації людини та глобальної комунікації в цілому активізують міфологічну складову масової свідомості. У такий час провідну позицію займає соціальна міфологія, яка є невід'ємною складовою буття суспільства. Оскільки під впливом постмодернізму та масової культури наше мислення позбавляється критичності, а у свідомості переважає ірраціональна складова, людині практично неможливо з усього потоку інформації розпізнати істину. Одноманітне масове життя не потребує від індивіда розумових надзусиль. Психологія останнього формується під впливом низки певних соціальних міфів, а намагання зрозуміти та пояснити світ породжує нові міфологеми. Міфологізування стало провідною рисою мислення сучасної людини, а перебування у "полоні" міфів – характерною особливістю її життя. Однак у сучасному гуманітарному дискурсі недостатньо розроблена тема соціальної міфології, її функції та місце у житті сучасного суспільства. Саме цим обумовлена **актуальність теми** представленої статті.

У даному контексті головна проблема, на нашу думку, полягає у тому, що одна група людей (власне міфотворці) маніпулюють масою (тобто споживачами міфів) задля досягнення певних цілей (економічних, політичних тощо). При цьому найбільш ефективним засобом залишається міфологізація – створення та подальше впровадження у масову свідомість соціально-політичних міфів. Тому для дослідження принципу дії міфологічних конструкцій, необхідно представити підходи до тлумачення міфу, на основі яких виділяються функції соціальної міфології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що у вітчизняній філософії соціальна міфологія – мало вивчений феномен. Тому у даній розвідці ми спиралися переважно на праці європейських дослідників.

Частину трактувань основного поняття нашого дослідження доцільно звести до наступного: міф – це форма цілісного масового переживання та тлумачення дійсності за допомогою чуттєво-наочних образів, які можна вважати самостійними явищами природи [4, с. 505]. Відзначимо, що у початковому розумінні міф – це переказ, що складає основу світорозуміння, містить опис світу й розповідь про його походження.

При цьому під міфологією розуміють: по-перше, сукупність міфів якогось народу; по-друге, науку про міфи [10, с. 349]. Саме такі визначення переважають у звичайній буденній свідомості. Можна припустити, що ці два тлумачення взаємовиключають одне одне, хоч і

визначають одне поняття. У більш широкому розумінні міфологія – тип функціонування культурних програм, що припускає їх некритичне сприйняття індивідуальною та масовою свідомістю, сакралізацію їх змісту та неухильність виконання. Розрізняють класичну міфологію як тип культури тотально представлений сакралізованими програмами та побудований на архаїчних формах ментальності, і сучасну міфологію як феномен, що являє собою вкраплення міфу в неміфологічну за своєю природою культурну традицію в результаті свідомого рефлексивного цілепокладання [9, с. 634].

Починаючи дослідження міфу в контексті сучасної соціокультурної дійсності, логічним є звернення до історії. Для давньої людини міф став першою формою осягнення та розуміння світу, перетворював хаос на космос. Тобто у первісному суспільстві міфологія пояснювала навколишній світ. Завдяки синкретичній природі вона стала підґрунтям для розвитку філософії, релігії, політології, літератури. Тому міфотворчість можна розглядати як найважливіше явище в історії людства.

Як відомо, у давньому суспільстві пануючою формою світогляду була саме міфологія. Остання стала результатом духовної потреби пояснити світ та зрозуміти явища природи. Давня людина ще не мала здатності до пізнання регулятивних сил природи. Осягнення світу відбувалося за допомогою персоніфікації, уособлення в образах богів, перед якими тогочасний індивід відчував страх, подив, безсилля, поклоніння. Розвиток античної філософії вплинув на переосмислення міфологічного матеріалу. Давня міфологія як рання форма світогляду надавала прості пояснення природних та суспільних явищ, виконувала роль соціального порядку й контролю. Таким чином, основною функцією давньої міфології є пояснювальна та світоглядна.

Процес становлення античної філософії почався із переосмислення міфологічного матеріалу. Одними із перших алегоричну концепцію міфу розвивають давньогрецькі дофілософські теологи Мусей, Орфей, Лін. Підтримувалася ідея, що міф не придатний для осягнення сутнісних сторін буття, натомість необхідно використовувати форми свідомості – здатність використовувати абстракції, а не чуттєві образи; бо тільки завдяки абстракціям можливо характеризувати божественний абсолют. Що стосується пізнання божественної реальності, то можливості людини слабкі та обмежені. Більшість софістів також були прихильниками алегоричного тлумачення міфу, деякі навіть намагалися розвивати цю ідею. З алегоричної концепції пояснення міфу слідує, що міфологія розповідає зовсім не про те, що під цим буквально розуміють; справжня її сутність полягає у тому, щоб представляти інші смисли, тобто бути алегорією. При цьому міфологічні образи персоніфікувалися в деяких загальних поняттях певних природних стихій або духовних явищ, наприклад, персоніфікація правосуддя – богиня Феміда, персоніфікація води – бог Посейдон, персоніфікація краси – Афродіта та ін. Отже, алегоричне розуміння міфу – перша і найбільш вдала спроба раціоналістичної інтерпретації міфотворчості.

Досить суперечливо ставився до міфології Платон. Він невисоко цинив давньогрецьку міфопоетичну

традицію взагалі (творчість Гомера зокрема) та іронічно сприймав алегоричну концепцію міфу. Поезію мислитель в цілому відносив до творів “другого сорту”. Він вважав несумісними художньо–поетичну фантазію і філософсько–раціональне пізнання. Платон намагався раціоналізувати ставлення до традиційної міфології. Насамперед він відокремив її релігійний зміст від художньо–поетичного. Що ж стосується традиційних міфів, то це неправда з певною долею істини, форма свідомості, яка може містити або не містити елемент правди, таким чином, нічим не відрізняється від дитячих казок. Разом з тим міф інколи виконує виховну функцію, чим і корисний для держави [13].

Підкреслював Платон і соціальну функцію міфу як важливого засобу морального виховання особистості, основи етичного регулювання суспільного життя. Адже тільки філософи–правителі можуть раціонально усвідомлювати суспільство. Маса ж потребує тільки тих міфів, які спонукають людину до добродетності.

Близькістю міфу до філософії, раціонального пізнання та поетичного мистецтва обумовлене ставлення Аристотеля до міфотворчості. Міфологія віддзеркалює подив людини перед світом та спроби пізнати його. За Аристотелем, міф – первинне та спрощене знання, яке не треба доводити. Припустимо, що це аксіома. Завдяки чому міф легко навіювати людям, забезпечувати дотримання ними законності. Як і Платон, Аристотель вбачає у міфі важливу соціонормативну функцію. Оскільки міф – знання, що не потребує обґрунтування, тому він більш зрозумілий та звичний для масової свідомості, натовпу, ніж, наприклад, наука або філософія. Міф може виконувати функції переконання натовпу та підтримання законності [1, с. 97; 2, с. 648].

Підкреслює Аристотель і спорідненість міфу та поетичної творчості. Тому саме причини появи останньої зближують її з міфом, сутність якого можна передати через базові характеристики людської природи: подив, наслідування та задоволення [2, с. 648].

У Середньовіччі можна виділити декілька періодів у ставленні до античної міфології: від тотального неприйняття до подальшої рецепції, далі до інтерпретацій, спроб зрозуміти, а потім – до запозичення (спочатку періодичних, а потім – систематичних), у підсумку це призвело до спроб теоретичного обґрунтування сутності міфу. Що стосується останнього, то переважав алегоричний підхід до тлумачення міфу.

Філософи Просвітництва розглядали міф як продукт забобонів та вигадки (Ф. Фонтенель, Вольтер, Д. Дідро, Ш. Монтескьє та ін.). Це було пов'язано з ідеєю апології Розуму та наукового знання як джерела і рушійної сили прогресу людства.

Епоха Ренесансу ознаменувалася інтенсивним відродженням уваги до античних міфів, які допомагали реконструювати культуру давніх епох. Антична міфологія стала основним матеріалом тогочасних культур та мистецтва. Ренесансне тлумачення античного міфологічного матеріалу відбувалося не в істинному, а символічному напрямку – як певний комплекс символів величезної життєвої сили. Особливо це простежується в образотворчому мистецтві доби Відродження, коли міфологічні образи використовувалися в якості загальнокультурних символів для відтворення дійсності.

У період кризи ренесансної культури, яка вичерпала ресурс міфологічної традиції, з'явилася перша серйозно обґрунтована філософія міфу Дж. Віко. Він був переконаний, що давня міфологічна поезія – “наслідування природі”, за Аристотелем, але з урахуванням первісної міфологічної уяви. За умови своєрідності міфологічного віддзеркалення дійсності міф можна використовувати в якості історичного джерела, щоб зрозуміти діяння історичних осіб, формування на реальній основі міфичної космографії та географії тощо.

У німецькій просвітницькій традиції розглядали релігійний аспект міфу. Тому І. Кант оцінював міф не з естетичної, а саме з релігійної точки зору. Він сприймав міфологію як етап у розвитку релігійної свідомості, інструмент морального виховання людства. Кантівські ідеї на науку про міф реалізувалися насамперед в естетиці, вплинули на Й. Гете, Ф. Шеллінга й концепції міфу XIX ст., у тому числі й романтичні.

У романтичній філософії міф тлумачили переважно як естетичний феномен, але разом з тим намагалися подолати традиційне алегоричне пояснення міфу на користь символічного. Зокрема Ф. Шеллінг, котрий у певний період часу зблизився з ідеями романтиків, підтримував символічне трактування міфу й вважав основним поняттям мистецтва символ. До символу філософ приходив через визначення міфології – це “необхідна умова та первинний матеріал для будь-якого мистецтва” [16, с. 105].

У зв'язку з еволюцією феномену міфу в історії філософських концепцій, необхідно також сказати про підходи до інтерпретації основного поняття дослідження. У сучасній філософії виділяють наступні теорії:

1) лінгвістична теорія тлумачить міф як “хворобу мови” (А. Кун, В. Шварц, В. Манхорд, М. Мюллер).

2) еволюціоністська (або антропологічна), у рамках якої міфологія постає “протонаукою”, котру переростає культура у зрілих її формах (Е. Тайлор, Г. Спенсер).

3) ритуалістична (від Дж. Фрезера до кембриджської школи) аналізує міфологію поза її семантики та пояснювального потенціалу, але тільки з позиції наявних у ній структур ритуальних дій, які виступають модальною матрицею соціальної поведінки (Д. Харріс, Ф. Конрад, А. Кук, С. Хойман).

4) функціональна розглядає міф у якості механізму відтворення культурної традиції та психологічної інтеграції соціуму (Б. Малиновський, А. Редкліфф-Браун).

5) афективно-асоціативна – у діапазоні від трактування міфології в якості об'єктивації психічних комплексів і колективних архетипів несвідомого до виявлення в міфології засобу порятунку від “страху перед історією” (В. Вунд, З. Фрейд, К. Юнг, Дж. Кемпбелл, М. Еліаде).

6) соціологічна інтерпретує міф як модель структури родової общини, що ґрунтується на притаманних для логічного мислення принципах партіципації, негомогенності та анізотропності простору й часу (Е. Дюркгейм, Л. Леві-Брюль).

7) політична вважає, що міфи – складова ідеології політичної системи суспільства, що спрямована на маніпуляцію масовою міфологічною свідомістю (В. Парето, Ж. Сорель, А. Вінер).

8) символічна пояснює міфологію як завершену семіотичну систему, що конструє символічну модель світу (від Е. Касіра до С. Лангер) [4, с. 508].

Із сучасних теорій характеристики сутності тлумачення міфу випливають його функції. У соціально-політичній площині міф у масовій свідомості формує ілюзію єдності влади з народом, забезпечує міцність і непорушність ідеології й політичного устрою; виступає психологічною основою правлячого політичного режиму, що дає можливість для маніпуляції свідомістю мас; на певному історичному етапі стає орієнтиром і смислом життя як для окремої людини, так і для суспільства в цілому; спонукає до дій відповідно до заданих цілей; на фоні соціально-економічних і політичних негараздів створює “іншу” реальність із обнадійливою картиною світу, допомагає здолати ірраціональний страх.

У сучасній гуманітарній науці сьогодні дослідники виділяють наступні функції міфу у культурі [5; 6; 7; 12]:

– світоглядна функція. Міф є одним з трьох базових типів світогляду нарівні з релігією та наукою. На основі колективно-несвідомої творчості він створює обнадійливу картину світу. Як історично перша форма світогляду міфологічна поступилася місцем спочатку релігійному, а потім науковому світогляду;

– аксіологічна функція проявляється у потребі ціннісного визначення явищ та відносин, які виникають між людиною та світом. Міф – засіб самовихвалення, іноді неприкритого, але частіше – завуальованого. У період національного самовизначення кожному етносу необхідний міф про виняткову історичну долю, про визначений видатний шлях, яким має йти обраний народ до свого майбутнього. Давній міф мав у собі всі духовні цінності, являв собою їх сукупність. У наступні культурні епохи відбулася спеціалізація: одні міфи справджували релігійні надії, інші – естетико-художні їх різновиди, треті – соціально-політичні;

– телеологічна функція міфу пов'язана з визначенням цілей і смислу історії, діяльності та життя в зв'язку з соціумом, оскільки міф – “колективне несвідоме”, за визначенням К. Юнга. Готова міфологічна картина світу є цілеорієнтованою. На основі яскравих та зрозумілих образів міф задає набір установок та задач, сенс життя та діяльності суспільства. Телеологічна функція пов'язана з генетичною (звідки походить) та прогностичною (що буде далі). В останньому аспекті міф визначає та формує цілі, до яких народ повинен прагнути в своєму історичному розвитку. При цьому якщо архаїчна міфологія перетворювала хаос на космос, то сучасна постмодерна культура рухається навпаки: від космосу до хаосу;

– праксеологічна функція спрямована на підтримку та реконструкцію етичної та соціальної рівноваги в суспільстві за допомогою ритуалу, звичаю, обряду, магії. Вона реалізується у трьох напрямках: прогностичному, магичному та творчо-перетворюючому. Ворожіння було однією з найважливіших функцій жерців – творців міфологічного мислення. Ворожильні на будь-чому: бобах, кавовій гущі, внутрішніх органах жертвених тварин. Сучасні віщуни, як і тисячоліття тому, використовують астрологію, нумерологію, кабалістику тощо. Магію також можна віднести до міфологічної практики, яка виникла завдяки бажанню вплинути на теперішнє або майбутнє непрямыми спосо-

бами. Потреба у магії та ворожінні виникає тоді, коли результат певних дій важко передбачити, коли вірогідна доля випадковості. Для вирішення насущної проблеми людина звертається до магії, оскільки звичайні засоби не діють. За подібної умови активізується міфологічна складова мислення і з глибин підсвідомого з'являється архетипічний сюжет (одвічна віра у диво). Фактично праксеологічна функція спрямована на виправдання та зміцнення існуючих ритуалів і норм;

– комунікативна функція відповідає за трансляцію та засвоєння міфів, має сугестивний характер колективного звернення. Дана функція реалізується в двох напрямках: синхронічному (короткочасному) та діахронічному (історичному). Комунікативність можна вважати однією із сутнісних характеристик міфологічної свідомості, в силу її колективного характеру. Тому міф згуртовує людей перед загрозою небезпеки або ворогів, надихає на боротьбу для досягнення загальної мети. В діахронічному напрямку міф виражає та транслює духовні цінності етносу, через міф молоді передається система ціннісних орієнтацій та установок поведінки етносу;

– пояснювальна функція. Міфи пояснюють навколишній світ, певні події, їх сутність та значення, трактує роль певної особи в історичному процесі. Відзначимо, що таке пояснення позбавлене науковості. Пояснення в даному випадку спрямоване на допомогу людині сприймати реальність та краще орієнтуватися в сучасному житті;

– естетична функція. Якщо розглядати міф як спосіб відношення до реальності, то можна говорити про до-рефлексивну естетизацію природної суті людини. Мистецтво використовує всі міфологічні образи, що дозволяє більш повно і по-новому розкривати розмаїття людських відносин. Завдяки літературі виник особливий літературно-міфологічний дискурс (Т. Манн, Дж. Джойс, М. Пруст, Ф. Кафка, Х. Борхес і т.д.). Це стало можливим завдяки використанню різних форм неправильної раціоналізації мови, досягаючи її ірреальності як виключно естетичного феномену. Тому міфологія перетворюється на особливий спосіб естетичного відношення до реальності. У мистецтві найбільш поширеною міфологією є “шлях героя” – естетизація насилля та непристойності. Естетична функція міфології відіграє ключову роль у самоствердженні власного образу як окремої людини, так і колективу, та у цілому в емоційно-естетичному самоствердженні;

– мобілізаційна функція. Створює яскраві образи на ґрунті колективних відчуттів і сподівань народу, при цьому у людини з'являється небувала впевненість та ентузіазм у колективній діяльності. Оскільки міф виникає на емоційно-діяльній основі, то він сприймається свідомістю як єдина надія для виконання колективної дії. За такої умови людина відкидає раціональне мислення та під впливом ірраціональної компоненти повністю піддається впливу міфу. Останній сприяє мобілізації всіх сил людини, особливо чуттєвих, задля подолання небезпеки та перешкоди. Наочний приклад – швидке залучення людей, а особливо молоді, до різноманітних сект, груп, рухів, що базуються на міфоемоційному принципі “зараження”;

– об'єднуюча функція споріднена з мобілізаційною. На тлі емоційних образів, які виникають у масовій свідомості під дією міфологічних компонентів, соціум мобілізується задля вирішення загальної проблеми. Іноді об'єднуючу функцію визначають як функцію створення колективів різного плану – від футбольної команди до народу, який відстоює свою незалежність. У будь-якому випадку, відбувається формування колективу завдяки міфу, історичному за своїм характером. У кожного народу є міф про його славетне походження, який при правильному застосуванні згуртовує націю задля певних цілей. Є випадки, коли об'єднуюча функція перетворюється на мобілізаційну, що яскраво ілюструють військові кампанії;

– стабілізуюча та дестабілізуюча функції пов'язані з об'єднуючою й мобілізаційною та проявляються з впровадженням соціально-політичної міфології у свідомість мас. Як правило, це відбувається під час кризових періодів становлення суспільства: зміни державного устрою, реорганізації економічної системи, революції, боротьби політичних сил за владу в країні, передвиборчих перегонів тощо. За умови нестабільності у свідомості маси активізується міфологічна складова, що дозволяє за допомогою спеціально створених міфів або згуртовувати суспільство, або розколати його;

– компенсаторна функція. Відомо, що К. Юнг порівнював міфологію, сновидіння та дитяче мислення, які пов'язані з діяльністю несвідомого. Свідомість неспроможна справитися, наприклад, із несподіваною ситуацією, тоді несвідоме проявляє свою компенсаторну дію, підключається енергія всієї психіки. К. Юнг виявляв компенсаторну функцію у сновидіннях, але її у такій мірі можна застосувати й до міфу. Через міфологію здійснюється реалізація, задоволення тих потреб, які не мають реального задоволення. Тут вони отримують уявну реалізацію завдяки проекції надії у міф та ототожнення у міфі себе зі своєю надією, бажаного з дійсним;

– захисна функція. Ірраціональне та раціональне взаємодіють у міфологічній свідомості. Чуттєві, емоційні сприйняття психологічного та іншого впливу та реакції на них, що неможливо раціоналізувати, створюють захисний бар'єр між людиною та його оточенням. На даному етапі відбувається спалах безпосередніх реакцій та одразу наступає процес узагальненого міркування. Наприклад, певна подразнююча свідомість новина (про чиновника-корупціонера) може спровокувати поширену логічну помилку: необґрунтоване узагальнення, поспішний висновок (всі “вони” чиновники, високопосадовці різних рівнів – вимагателі хабарів). Таким чином, під дією провокаційного повідомлення відбувається спалах емоцій, внаслідок чого формується колективний міф;

– маніпулятивна функція безпосередньо пов'язана з політичною та іншою діяльністю, яка має на меті контролювати якомога більше людей та часто починається з культу героя-вождя. Головний *homo magus* – “чародій” (термін Карлайля) створює ієрархію “людей-магів”, що схожа на структуру “верховний жрець – оточення жерця”. Е. Касіреп вважає, що *homo magus* (людина магічна) з'явився раніше *homo faber* (людина працюючої), тому магія виявляється первинною формою діяльності [6]. Якщо у суспільстві склалася розви-

нена міфологічна система (політична або інша), то homo magus, скоріше за все, займе в ній провідну позицію. У цьому смислі, дійсно, магічна діяльність попереджає творчу;

– енергетична функція. Міф формує життя як єдність, тобто забезпечує як єдність суб'єкта й об'єкта, так – уявлення та дії. Міф пов'язує та каналізує, концентрує та спрямовує на об'єкти соціальну енергію. Німецький соціолог Ф. Афшар порівнює цю функцію міфу з функцією лазера, який відповідає за концентрацію енергії;

– функція формування та структуризації простору. Кожний міф створює такий простір, у якому можна виділити центр, периферію та віддаленість від центру. Часто периферія – територія боротьби з різними міфами. Просторове структурування особливо вирізняється у геополітичних міркуваннях. Останні впливають на створення національних міфів. Саме тому, напевно, геополітику вважають міфом найвищої майстерності.

Усі перелічені функції безпосередньо проявляє соціально–політична міфологія України. Проте що стосується конкретно нашої держави, то тут слід говорити ще і про ідеологічну функцію. Одні дослідники окремо виділяють ідеологічні міфи, інші – вважають міф та політичну ідеологію спорідненими, але не тотожними поняттями, що пояснюється близькістю їх функцій, частина – принципово розрізняє обидва поняття як якісно різні явища, але є й такі, котрі вважають ідеологію сучасним проявом міфу. Таку думку про взаємозамінність двох понять висловив антрополог К. Леві–Стросс: “Ніщо не нагадує так міфологію, як політична ідеологія. Можливо, у нашому сучасному суспільстві остання просто замінила першу” [8, с. 242]. Структураліст Р. Барт також не бачить різниці між міфом та ідеологією. Для нього міф – засіб здійснення ідеології. Виникнення політичних міфів філософ пояснює тим, що міф перетворює історію в ідеологію.

Важливий функціональний зв'язок між політичною міфологією та ідеологією помітив Е. Касіреп. Міф санкціонує та популяризує певні політичні ритуали, обряди: “кожний політичний акт має свій специфічний ритуал” [6, с. 63]. Можна сказати, що політичний міф певною мірою компенсує “пробіли” в ідеологічній системі, які проявляються під час соціально–політичної кризи. Тому можна говорити про зв'язок політичної обрядності з ідеологією.

Дослідження спорідненості міфу та ідеології вимагає уточнення поняття “ідеологія політична” – система концептуально оформлених уявлень, ідей та поглядів на політичне життя, яка відбиває інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої людей, класів, націй, суспільства, політичних партій, громадських рухів та ін. суб'єктів політики [15, с. 140–141]. Характерна риса ідеології – результат соціально–політичної діяльності людей, зокрема, певної верстви населення: ідеологів, політиків, учених. А основною платформою для створення ідеології є соціально–політичні сподівання, уявлення та надії народних мас, соціальних спільнот. З огляду на викладене, можна говорити, що це теоретична програма, яку створюють політики/мислителі/ідеологи/вождь, для цілкового регулювання життя соціуму у державі, впровадження нової спотвореної реальності, норм

поведінки у суспільстві, виправдання певних політичних ритуалів. Тому доречно сказати про наступні функції ідеології: аксіологічну, телеологічну, прагматологічну (частково), об'єднуючу, пояснювальну, маніпулятивну. Таким чином, ідеологія та міфологія близькі поняття саме завдяки спорідненості функцій.

Однак, бувають випадки, коли міфологія заповнює ідеологічну пустоту. За такої умови міфологія виконує ідеологічну функцію. Наглядний тому приклад – пострадянська Україна. Відомо, що у колишньому СРСР існувала ідеологія, яка ґрунтувалася на марксистско–ленінській філософії. Проте після ліквідації союзної держави, зокрема, в незалежній Україні разом із соціально–економічними змінами утворився ідеологічний вакуум. За таких умов не створили і не запровадили загальнодержавну ідеологію, яка б відповідала сподіванням та надіям українців. Тому замість ідеології почала функціонувати соціально–політична міфологія і перефразували Леві–Стросса виявляється, що “у нашому сучасному суспільстві міфологія замінила ідеологію”.

Отже, сьогодні соціально–політична міфологія – невід'ємна складова сучасного суспільства. Масова культура, яка стала провідною у країнах із модерністською системою цінностей, міфологічна за своєю суттю й сама творить нові міфи. Індивід при цьому позбавлений можливості мислити критично, тому у його свідомості переважає ірраціональна складова. Внаслідок чого саме міфологізування стало характерним для мислення сучасної людини. За такої умови невелика група людей для досягнення певних цілей маніпулює суспільством завдяки соціально–політичним міфам.

Про багатогранну, глибоку та синкретичну природу соціальної міфології свідчать перелічені функції. З розвитком суспільства змінився характер міфології, її трактування. А тому актуальним залишається дослідження міфів у сучасній філософській думці.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения : [в 4 томах] / Аристотель : [ред. В. М. Асмус]. – М. : Мысль, 1976. – Т. 1. – 550 с. – (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).
2. Аристотель. Сочинения : [в 4 томах] / Аристотель : [общ. ред. А. И. Доватура; пер. с древнегреч.]. – М. : Мысль, 1983. – Т. 4. – 830 с. (Философское наследие. Т. 90).
3. Барт Р. Мифология / Р. Барт ; [Пер. с фр., вступ. ст. и коммент. С. Н. Зенкина]. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1996. – 312 с.
4. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия ; [Главн. науч. ред. и сост. С. Ю. Солодовников]. – Мн. : МФЦП, 2002. – 1008 с.
5. Ионин Л. Г. Социология культуры / Л. Г. Ионин. – М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2004. – 427 с. – (Учебники высшей школы экономики).
6. Кассирер Э. Техника современных политических мифов / Э. Кассирер // Вестник МГУ. Сер. 7, Философия. – 1990. – № 2. – С. 58–69.
7. Кравченко И. И. Политическая мифология: вечность и современность / И. И. Кравченко // Вопросы философии. – 1999. – № 1. – С. 4–17.
8. Леві–Стросс К. Структурная антропология / К. Леві–Стросс. – М. : Академический проект, 2008. – 555 с. – (Философские технологии).
9. Мелетинский Е. М. Поэтика мифа / Е. М. Мелетинский. – М. : Наука, 1976. – 408 с. – (Исследования по фольклору и мифологии Востока).
10. Новейший философский словарь ; [Главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом,

2001. – 1280 с. – (Мир енциклопедий).

11. Новый український тлумачний словник. Близько 20000 слів і словосполучень [укл. Н. Д. Кусайкіна, Ю. С. Цибульник; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського]. – Харків: Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2008. – 608 с.

12. Пивоев В. М. Функции мифа в культуре / В. М. Пивоев // Вестник МГУ. Серия Философия. – 1993. – № 3. – С. 37–45.

13. Платон. Сочинения: [в 3 томах] / Платон: [под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. М. Асмуса; пер. с древнегреч.]. – М.: Мысль, 1968. – Т. 1. – 623 с. (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).

14. Платон. Сочинения: [в 3 томах] / Платон: [под общ. ред. А. Ф. Лосева и В. М. Асмуса; пер. с древнегреч.]. – М.: Мысль, 1971. – Т. 3. – Ч. 1. – 687 с. (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).

15. Політологічний енциклопедичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. – К.: Генеза, 1997. – 400 с.

16. Шеллинг Ф. Философия искусства / Ф. Шеллинг. – М.: Мысль, 1966. – 496 с.

References

1. Aristotel'. Sochinenija: [v 4 tomah] / Aristotel': [red. V. M. Asmus]. – M.: Mysl', 1976. – T. 1. – 550 s. – (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

2. Aristotel'. Sochinenija: [v 4 tomah] / Aristotel': [obshh. red. A. I. Dovatura; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1983. – T. 4. – 830 s. (Filosofskoe nasledie. T. 90).

3. Bart R. Mifologija / R. Bart; [Per. s fr., vstup. st. i komment. S. N. Zenkina]. – M.: Izd-vo im. Sabashnikovyh, 1996. – 312 s.

4. Bol'shoj jenciklopedicheskij slovar': filosofija, religija, jezoterizm, politjekonomija; [Glavn. nauch. red. i sost. S. Ju. Solodovnikov]. – Mn.: MFCP, 2002. – 1008 s.

5. Ionin L. G. Sociologija kul'tury / L. G. Ionin. – M.: Izd. Dom GU VShJe, 2004. – 427 s. – (Uchebnyki vysshej shkoly jekonomiki).

6. Kassirer Je. Tehnika sovremennyh politicheskikh mifov / Je. Kassirer // Vestnik MGU. Ser. 7, Filosofija. – 1990. – № 2. – S. 58–69.

7. Kravchenko I. I. Politicheskaja mifologija: vechnost' i sovremennost' / I. I. Kravchenko // Voprosy filosofii. – 1999. – № 1. – S. 4–17.

8. Levi-Stross K. Strukturnaja antropologija / K. Levi-Stross. – M.: Akademicheskij proekt, 2008. – 555 s. – (Filosofskie tehnologii).

9. Meletinskij E. M. Pojetika mifa / E. M. Meletinskij. – M.: Nauka, 1976. – 408 s. – (Issledovanija po fol'kloru i mifologii Vostoka).

10. Novejšij filosofskij slovar'; [Glavn. nauch. red. i sost. A. A. Gricanov]. – Mn.: Interpresservis; Knizhnyj Dom, 2001. – 1280 s. – (Mir jenciklopedij).

11. Novij ukrains'kij tлумачnij slovník. Bliz'ko 20000 sliv i slovospoluchen' [ukl. N. D. Kusajkina, Ju. S. Cibul'nik; za zag. red. d-ra filol. nauk, prof. V. V. Dubichins'kogo]. – Harkiv: Knizhkovij klub “Klub Simejnogo Dozvilja”, 2008. – 608 s.

12. Pivoev V. M. Funkcii mifa v kul'ture / V. M. Pivoev // Vestnik MGU. Serija Filosofija. – 1993. – № 3. – S. 37–45.

13. Platon. Sochinenija: [v 3 tomah] / Platon: [pod obshh. red. A. F. Loseva i V. M. Asmusa; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1968. – T. 1. – 623 s. (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

14. Platon. Sochinenija: [v 3 tomah] / Platon: [pod obshh. red. A. F. Loseva i V. M. Asmusa; per. s drevnegrech.]. – M.: Mysl', 1971. – T. 3. – Ch. 1. – 687 s. (AN SSSR. In-t filosofii. Filosofskoe nasledie).

15. Politologichnij enciklopedichnij slovník: Navch. posibnik dlja studentiv vishh. navch. zakladiv. – K.: Geneza, 1997. – 400 s.

16. Shelling F. Filosofija iskusstva / F. Shelling. – M.: Mysl', 1966. – 496 s.

Goyman O. A., competitor of the Department of Management, Information and analytical activities and European Integration, National Pedagogical M. P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), elenka_02@i.ua

The functions of social mythology (modern Ukrainian context)

The article represents a brief excursus which helps to track the evolution of myth. The basic approaches to myth presentation are studied, and its functions in cultural, social and political aspects are emphasized on the base of these approaches. The author shows similarity of the notions “mythology” and “ideology” on the base of their function consistency.

Keywords: myth, mythology, social mythology, consciousness, collective consciousness, mass culture, ideology.

Goyman O. A., соискатель кафедры управления, информационно-аналитической деятельности и евроинтеграции, НПУ им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), elenka_02@i.ua

Функции социальной мифологии (современный украинский контекст)

Представлен краткий историко-философский экскурс, что позволяет проследить эволюцию в понимании мифа. Рассматриваются основные подходы в интерпретации мифа, на базе которых выделяются его функции в культуре и социально-политическом аспекте. Автор показывает сходство понятий “мифология” и “идеология на основании схожести их функций.

Ключевые слова: миф, мифология, социальная мифология, сознание, массовое сознание, массовая культура, идеология.

* * *

УДК 1:340

Марченко О. В.
доктор філософських наук, завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ
(Україна, Дніпропетровськ), lina728@ukr.net,
Бондаренко М. О.
студентка, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
(Україна, Дніпропетровськ), lina728@ukr.net

ІДЕЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА РЕФЛЕКСІЯ

На основі філософсько-правової рефлексії щодо генезису демократії та закономірностей її розвитку у постіндустріальних суспільствах обґрунтовано напрямки її пріоритети суспільних трансформацій в Україні на сучасному етапі, доведено необхідність не лише теоретичного осягнення феномену демократії, а й цілісного історико-філософського аналізу онтологічних засад та соціокультурних алгоритмів реалізації його на українському “ґрунті”.

Ключові слова: ідея демократії, принципи і цінності демократії, філософія права, правосвідомість і правова культура, ментальність українського народу, громадянське суспільство, верховенство права, права і свободи громадян.

Демократія у сучасній філософії права осмислюється як цінність правової держави. Проте до сьогодні науковці ще не виробили остаточних, загальноприйнятних уявлень про цей феномен, на основі яких кожен громадянин міг би дати чітку відповідь на питання: “Чи є Україна демократичною країною?” і “Які перспективи розвитку демократії в нашій країні?”. Аби розібратися у цих складних питаннях замало бути політологом, соціологом або кваліфікованим юристом. Актуальним є звернення до філософсько-правових основ розвитку суспільства, до розгляду ідеї демократії в історичній ретроспективі, образно кажучи, “з висоти пташиного лету”. Такий підхід змушує нас переосмислити те, що робить демократію універсальною і забезпечує її поширення світом, спонукає відшукувати в анналах історії глибинні рушії демократичних перетворень, які нерозривно пов’язані з ментальними особливостями українського народу. А докорінні зрушення в економічній та духовній сферах українського суспільства на етапі постіндустріалізму актуалізують необхідність не лишень теоретичного осягнення феномену демократії, а й цілісного історико-філософського аналізу онтологічних засад та соціокультурних алгоритмів реалізації його на українському “ґрунті”.

До філософської рефлексії ідеї демократії на різних історичних етапах вдавалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема Т. Алексєєва, О. Андрієнко, С. Гантінгтон, Є. Ігнатівич, А. Нестеренко, К. Поппер, Д. Растоу, С. Ставченко. Для виявлення специфіки сучасних демократичних та простоталітарних